

КОГНИТИВ ҚОБИЛИЯТЛАРНИ РИВОЖЛАНТИРИШДА ИНТЕРФАОЛ УСУЛЛАРНИНГ САМАРАДОРЛИГИ: ЕКСПЕРИМЕНТАЛ О'РГАНИШ

Муаллиф: Мо'минова Арофатой Исомиддинхон қизи

Қо'қон Университети Андиджон филиали

масофавий психология yo'nalishi

25_12 гуруҳ талабаси

+998 50 302 04 22

АНОТАТСИЯ: Ушбу мақоллада когнитив қобилиятларнинг шаклланishi ва ривожланishига интерфаол та'лим усулларининг та'siri експериментал нуқтаyi назардан тahlil қилинган. Замонавий педагогикада интерфаол методлар — кластер, ақлий ҳужум, дебат, синквейн, рол о'ynash, гуруҳда муаммoli вазиятларни yechish — талабаларда фикрлаш жарайонларини faollashtiruvchi асосiy texnologiyalar sifatida қаралади. Tadqiqotda ушбу методларнинг e'tibor, xotira, tafakkur, tezkor qayta ishlash, muammoli вазиятни tushunish kabi когнитив индикаторларга ko'rsatgan та'siri o'rganildi. Экспериментал гуруҳда интерфаол yondashuv, nazorat гуруҳида esa an'anaviy o'qitish qo'llanildi. Natijalar shuni ko'rsatdiki, интерфаол методлар талабаларнинг когнитив faolligini 28–40% ga oshiradi, ularda ijodkorlik va mantiqiy fikrlashning kuchayishiga sabab bo'ladi. Xulosa sifatida, интерфаол усулларнинг мuntazam qo'llanilishi o'quvchilarning bilimni chuqurroq o'zlashtirishi, mustaqil fikrlashni shakllantirishi hamda psixologik faollikni rag'batlantirishi ta'kidlanadi.

АННОТАЦИЯ: В данной статье исследуется влияние интерактивных методов обучения на развитие когнитивных способностей студентов с точки зрения экспериментального анализа. Современные педагогические технологии, такие как кластер, мозговой штурм, дебаты, синквейн, ролевые игры и решение проблемных ситуаций в группах, рассматриваются как эффективные инструменты активизации мыслительных процессов. В исследовании изучалось воздействие этих методов на внимание, память, мышление, скорость обработки

информации и способность понимать проблемные задания. В экспериментальной группе применялись интерактивные методы, тогда как в контрольной группе использовалось традиционное обучение. Результаты показали, что интерактивные подходы повышают когнитивную активность студентов на 28–40%, усиливают креативное и логическое мышление. В итоге делается вывод, что регулярное применение интерактивных методов способствует более глубокому усвоению знаний, развитию самостоятельного мышления и активизации психической деятельности обучающихся.

ABSTRACT: This article examines the effectiveness of interactive teaching methods in developing students' cognitive abilities through experimental analysis. Modern interactive strategies—such as clustering, brainstorming, debates, role-playing, problem-solving activities, and collaborative learning—are viewed as essential tools that activate learners' mental processes. The study evaluated the impact of these methods on key cognitive indicators, including attention, memory, thinking, rapid information processing, and problem comprehension. An experimental group was taught using interactive procedures, while a control group followed traditional instruction. The results reveal that interactive teaching increases cognitive engagement by 28–40%, enhances creativity, and strengthens logical reasoning abilities. The study concludes that regular implementation of interactive techniques promotes deeper knowledge acquisition, fosters independent thinking, and improves overall psychological activation among learners.

Kalit so'zlar: interfaol usullar, kognitiv rivojlanish, eksperiment, xotira, e'tibor, tafakkur, aqliy faollik, muammoli vaziyat.

Ключевые слова: интерактивные методы, когнитивное развитие, эксперимент, память, внимание, мышление, умственная активность, проблемная ситуация.

Keywords: interactive methods, cognitive development, experiment, memory, attention, thinking, mental activity, problem-solving.

Kirish

Kognitiv qobiliyatlar shaxsning intellektual rivojlanishida asosiy o‘rin tutadi. Ular insonning atrof-muhitni idrok etishi, axborotni qayta ishlashi, mantiqan fikrlashi, o‘z faoliyatini rejalashtirishi va muammolarni hal qilish jarayonlarini boshqaradi. XXI asr ta’lim jarayonida talabadan faqat bilimni yod olish emas, balki tanqidiy fikrlash, ijodkorlik, tezkor qaror qabul qilish, tahlil qilish, axborotni saralash kabi yuqori darajadagi kognitiv ko‘nikmalar talab etilmoqda. Ana shunday sharoitda interfaol ta’lim usullari ta’lim samaradorligini oshirishning eng qulay mexanizmiga aylanmoqda.

Interfaol metodlarning asosiy mohiyati — o‘quvchi yoki talabaning o‘qituvchi bilan birgalikda faol fikrlashi, suhbatga kirishishi, muammoli vaziyatlarni hal qilishda bevosita ishtirok etishidir. Psixologik tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, interfaol muhitda o‘quvchilar o‘z fikrini erkin ifoda etadi, tashabbus ko‘rsatadi, fikrlash jarayoni jadallashadi va yangi bilimlarni mustaqil o‘zlashtiradi. Bu jarayonlar kognitiv qobiliyatlarning rivojlanishiga bevosita ijobiy ta’sir ko‘rsatadi.

Mazkur mavzuning dolzarbligi shundaki, hozirgi kunda an’anaviy o‘qitish metodlari ko‘pincha passiv qabul qilishga asoslanadi. Bu esa talabaning fikrlash tezligi va chuqur kognitiv jarayonlarining rivojlanishida cheklov bo‘lishi mumkin. Aksincha, interfaol usullar tafakkurni faollashtirish, ko‘p qirrali yondashuvni shakllantirish, guruhda ishlash madaniyatini rivojlantirish va real hayotiy vaziyatlarda qo‘llaniladigan bilish ko‘nikmalarini mustahkamlaydi.

Shu sababli, maqolada interfaol ta’limning kognitiv rivojlanishga ta’siri eksperimental jihatdan o‘rganildi, natijalar tahlil qilindi va interfaol metodlarning samaradorligi ilmiy asosda yoritildi.

Asosiy qism

Interfaol usullarning samaradorligini o‘rganishda eksperimental tadqiqot ikki bosqichda tashkil etildi: nazorat guruhi va eksperimental guruh faoliyati taqqoslandi. Nazorat guruhida an’anaviy ma’ruzalar, eksperimental guruhda esa interfaol metodlar

qo‘llandi. Har ikki guruhga dars boshida va dars yakunida kognitiv testlar (e‘tibor testi, qisqa muddatli xotira testi, mantiqiy fikrlash topshiriqlari) berildi.

Eksperimental guruhda qo‘llangan asosiy interfaol metodlar quyidagilar bo‘ldi:

1. Aqliy hujum — talabalarda tezkor, divergent fikrlashni kuchaytirdi.
2. Debatlar — mantiqiy isbotlash, muammoli holatlarni tahlil qilish qobiliyatini rivojlantirdi.
3. Rol o‘ynash — hayotiy vaziyatlarni modellashtirib, tafakkur moslashuvchanligini oshirdi.
4. Klashter va sinkveyn — axborotni tizimlashtirish, umumlashtirish ko‘nikmalarini mustahkamladi.
5. Guruhli muammoli vaziyatlar — ijodiy fikrlash, tahliliy yondashuv va jamoada ishlashni rivojlantirdi.

Tahlillar natijasida aniqlandi:

E‘tibor ko‘rsatkichlari 32% ga oshgan.

Qisqa muddatli xotira 28% ga yaxshilangan.

Mantiqiy fikrlash 40% ga faollashgan.

Muammoni tushunish va yechim topish ko‘nikmalari 35% ga oshgan.

Nazorat guruhida esa bunday o‘sinh 8–12% dan oshmagan.

Takliflar

Ta‘lim jarayonida interfaol metodlarni muntazam joriy etish, har bir darsda kamida bitta interfaol elementdan foydalanish tavsiya etiladi. O‘qituvchilarning interfaol pedagogika bo‘yicha malaka oshirish kurslari tashkil etilishi zarur. Talabalar uchun guruhli treninglar, kognitiv testlar va kreativ mashg‘ulotlar yo‘lga qo‘yilishi maqsadga muvofiq. Interfaol metodlar o‘quv dasturlariga tizimli kiritilsa, ta‘lim sifatida sezilarli oshish kuzatiladi.

Xulosa

Yakuniy tahlillar shuni ko‘rsatadiki, interfaol ta‘lim metodlari kognitiv qobiliyatlarni rivojlantirishda o‘ta samarali mexanizm hisoblanadi. Talabalarning fikrlash jarayonida faollik, mustaqillik, tahliliy yondashuv, mantiqiy bog‘liqlikni ko‘ra

bilish, kreativ fikrlash kabi jihatlar aynan faol ishtirokli mashg'ulotlar davomida tezroq shakllanadi. Eksperiment davomida olingan natijalar shuni isbotladiki, interfaol metodlar qo'llanilgan guruhda kognitiv indikatorlar barqaror va sezilarli o'sishni namoyon etdi. Bu esa ushbu usullarning universalligini, psixologik faollikni oshirishdagi rolini va o'quv jarayonidagi qo'llash imkoniyatlarining kengligini ko'rsatadi.

Hozirgi ta'lim tizimi global raqobatga mos bo'lishi uchun nafaqat bilim berishi, balki talabaning tafakkurini rivojlantirishi zarur. Interfaol metodlar esa aynan shu vazifani bajaradi: ular shaxsning bilimni mustaqil izlash, tanqidiy tahlil qilish, tez fikrlik, kreativ yondashuv va mantiqiy bog'lanishlarni ko'ra olish qobiliyatini faollashtiradi. Shu sababli, bu metodlarni o'quv jarayoniga keng miqyosda tatbiq etish ta'lim sifatini yangi bosqichga ko'taradi.

Adabiyotlar ro'yxati

1. G'ulomov A. Pedagogik texnologiyalar asoslari. Toshkent: Tafakkur, 2019. — 240 b.
2. Jo'rayev R. Interfaol metodlar va ta'lim sifati. Toshkent: Yangi asr avlodi, 2021. — 198 b.
3. Husanov B. Psixologik rivojlanish nazariyalari. Samarqand: Zarafshon, 2018. — 210 b.
4. Vygotsky L. Mind in Society. Cambridge: Harvard University Press, 1978. — p. 23–91.
5. Bruner J. The Process of Education. Harvard University Press, 1960. — p. 11–88.
6. Piaget J. The Psychology of Intelligence. Routledge, 2001. — p. 45–130.